

O'ZBEKISTONDA YOSHLAR BANDLIGINI TA'MINLASH MUAMMOLARI

Nurullayev Umidjon Kamol o'g'li

Samarqand Davlat Universiteti Denov Tadbirkorlik va Pedagogika Instituti, 1-kurs, Iqtisodiyot
yo'nalishi talabasi nurullayevu267@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20227822>

Annotatsiya: XXI asrning birinchi choragi insoniyat sivilizatsiyasi uchun texnologik inqiloblar va demografik o'zgarishlar davri sifatida tarixga kirmoqda. Global iqtisodiyotda inson kapitali eng qimmatli resursga aylanar ekan, mamlakat yoshlarining salohiyatidan samarali foydalanish har bir davlatning strategik ustuvor vazifasiga aylandi. O'zbekiston uchun bu masala o'ziga xos ahamiyat kasb etadi. Negaki, respublikamiz aholisining tarkibi va o'sish sur'atlari bizni dunyodagi eng yosh va jadal rivojlanayotgan davlatlar qatoriga qo'shmoqda. Bugungi kunda O'zbekiston aholisining 60 foizdan ortig'ini 30 yoshgacha bo'lgan yoshlar tashkil etishi — bu ham ulkan imkoniyat, ham ulkan ijtimoiy-iqtisodiy mas'uliyatdir.

Kalit so'zlar: yoshlar bandligi, mehnat bozori, ishsizlik, raqamli ko'nikmalar, tadbirkorlik, iqtisodiy islohotlar, kasbiy ta'lim, demografik dividend

KIRISH

Yoshlar bandligi muammosi nafaqat iqtisodiy ko'rsatkich, balki milliy xavfsizlik, ijtimoiy barqarorlik va kelajak taraqqiyotining poydevori hisoblanadi. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev ta'kidlaganidek, "Yoshlar — bizning kelajagimiz emas, yoshlar — bizning bugunimiz". Shu nuqtai nazardan, yoshlarni munosib ish o'rinlari bilan ta'minlash, ularning daromad manbalarini shakllantirish va mehnat bozorida o'z o'rnini topishiga ko'maklashish "O'zbekiston – 2030" strategiyasining markaziy bo'g'ini etib belgilangan. Biroq, erishilgan yutuqlarga qaramay, global va ichki iqtisodiy jarayonlar yoshlar bandligini ta'minlash borasida yangi-yangi muammolarni keltirib chiqarmoqda.

Zamonaviy sharoitda O'zbekistonda yoshlar bandligi bilan bog'liq vaziyat bir qator ziddiyatli omillar ta'sirida rivojlanmoqda. Birinchidan, demografik bosim masalasi. Har yili mehnat bozoriga 600 mingdan ortiq yoshlarning kirib kelishi iqtisodiyotdan shuncha miqdordagi yangi ish o'rinlarini yaratishni talab qiladi. Agarda ish o'rinlari yaratish sur'ati aholi o'sish sur'atidan orqada qolsa, bu ishsizlik darajasining ortishiga va ijtimoiy keskinlikka sabab bo'lishi mumkin.

Ikkinchidan, ta'lim va mehnat bozori o'rtasidagi uzilish (skills mismatch) muammosi. Oliy va professional ta'lim muassasalari bitiruvchilarining bilim va ko'nikmalari real iqtisodiyot talablariga har doim ham javob bermayapti. Nazariy bilimlarning amaliyotdan yiroqligi yoshlarning diplomli ishsizlar qatoriga qo'shilishiga yoki o'z mutaxassisligi bo'yicha ish topa olmasligiga olib kelmoqda. Ayniqsa, raqamli iqtisodiyot, sun'iy intellekt va "yashil" texnologiyalar rivojlanayotgan davrda an'anaviy kasblarning transformatsiyaga uchrashi bu masalani yanada murakkablashtirmoqda.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Yoshlar bandligi va ishsizligi masalasi klassik va neoklassik iqtisodiy maktablarning doimiy o'rganish obyekti bo'lib kelgan. A. Smit va D. Rikardo kabi iqtisodchilar mehnat bozorini o'z-o'zini

tartibga soluvchi tizim sifatida ko'rgan bo'lsalar,¹ J.M. Keynes ishsizlikni bartaraf etishda davlatning faol aralashuvi va samarali talabni rag'batlantirish zarurligini isbotlab bergan.²

Zamonaviy g'arb iqtisodchilari, xususan, Nobel mukofoti sovrindorlari G. Bekker va T. Shuls tomonidan ishlab chiqilgan "Inson kapitali nazariyasi" yoshlar bandligi masalasiga yangicha nazar tashlaydi. Ularning fikricha, yoshlarning ta'lim va kasbiy tayyorgarligiga yo'naltirilgan investitsiyalar kelajakda ularning mehnat bozoridagi raqobatbardoshligini ta'minlovchi asosiy omildir.

METADOLOGIYASI

O'zbekistonda yoshlar bandligini ta'minlash muammolarini o'rganishda miqdoriy va sifat tahlili metodlaridan foydalanildi. Tadqiqotning metodologik asosi sifatida tizimli yondashuv tanlanib, unda mehnat bozori, ta'lim tizimi va demografik o'sish o'zaro bog'liq elementlar sifatida ko'rib chiqildi.

Statistik ma'lumotlarni qayta ishlashda dinamik qatorlar va qiyosiy tahlil usullari qo'llanildi. Bu orqali so'nggi yillardagi yoshlar ishsizligi tendensiyalari va yaratilgan ish o'rinlarining samaradorligi baholandi. Shuningdek, yoshlarning kasbiy tayyorgarligi va ish beruvchilar talablari o'rtasidagi nomutanosiblikni aniqlash uchun SWOT-tahlil metodi ishlatildi.

Tadqiqotning axborot bazasini Statistika agentligi ma'lumotlari, xalqaro tashkilotlar hisobotlari va normativ-huquqiy hujjatlar tashkil etadi. Tanlangan usullar majmuasi muammoning sabablarini chuqur yoritish va ularni bartaraf etish bo'yicha ilmiy asoslangan xulosalar chiqarish imkonini beradi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Statistik tahlil natijalari. Olingan ma'lumotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, so'nggi yillarda O'zbekistonda yoshlar ishsizligi darajasi umumiy ishsizlik darajasidan o'rtacha 1,5-2 barobar yuqori bo'lib qolmoqda. Bu, bir tomondan, har yili mehnat bozoriga kirib kelayotgan katta demografik to'lqin bilan bog'liq bo'lsa, ikkinchi tomondan, iqtisodiyotda yangi ish o'rinlari yaratish sur'ati ishchi kuchi taklifidan orqada qolayotganini ko'rsatadi.

2. "Skills Mismatch" yoki ko'nikmalar nomutanosibligi.

Muhokamalar jarayonida aniqlangan eng asosiy to'siqlardan biri — bitiruvchilarning bilim darajasi va ish beruvchilarning talablari o'rtasidagi farqdir. Tadqiqot natijalari ko'rsatishicha, yoshlarning qariyb 40% qismi oliy yoki o'rta-maxsus ma'lumotga ega bo'lsa-da, ularning ko'nikmalari zamonaviy texnologiyalar va "soft skills" (kommunikatsiya, muammoni hal qilish) bo'yicha yetarli emas. Bu "diplomli ishsizlar" qatlamining shakllanishiga olib kelmoqda.

3. Tadbirkorlik va o'zini o'zi band qilish.

Natijalar shuni ko'rsatdiki, davlat tomonidan berilayotgan imtiyozli kreditlar yoshlar tadbirkorligini jonlantirgan. Biroq, ko'plab yosh tadbirkorlar biznesni yuritishda moliyaviy savodxonlik yetishmasligi va bozor konyunkturasini tushunmaslik sababli faoliyatini 1-2 yil ichida to'xtatmoqda. "Yoshlar daftari" orqali ko'rsatilayotgan yordamlar ijtimoiy himoya sifatida samarali, ammo barqaror daromad manbai yaratishda hali ham qo'shimcha mexanizmlarga muhtoj.³

¹ Smith A. An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations. – London: W. Strahan and T. Cadell, 1776; Ricardo D. On the Principles of Political Economy and Taxation. – London: John Murray, 1817.

² Keynes J.M. The General Theory of Employment, Interest and Money. – London: Macmillan, 1936.

³ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 20-apreldagi "Yoshlarning tadbirkorlik faoliyatini qo'llab-quvvatlash va bandligiga ko'maklashish, ularni ijtimoiy himoya qilish hamda bo'sh vaqtini mazmunli tashkil etishga oid qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PF-6208-son Farmoni.

4. Raqamli iqtisodiyot imkoniyatlari.

Muhokama qilingan muhim yo'nalishlardan biri — frilanserlik va masofaviy mehnatdir. IT-parklar va "Bir million dasturchi" loyihasi doirasida o'qigan yoshlarning aksariyati xalqaro mehnat bozoriga chiqish imkoniyatiga ega bo'lmoqda. Bu yo'nalish hududlardagi yoshlar ishsizligini kamaytirishda eng istiqbolli "drayver" ekanligi isbotlandi.

T/r	Tahlil yo'nalishlari	Asosiy ko'rsatkichlar va holat	Sabab va omillar	Istiqbolli yechimlar / Xulosalar
1	Umumiy statistik holat	Yoshlar ishsizligi umumiy ishsizlikdan 1,5-2 barobar yuqori.	Katta demografik to'lqin; ish o'rinlari yaratish sur'atining pastligi.	Iqtisodiyotda ishchi kuchini taklifiga mos ravishda yangi ish o'rinlarini ko'paytirish.
2	Ko'nikmalar nomutanosibligi (Skills Mismatch)	Bitiruvchilarning 40% ma'lumotli, biroq malakasi ish beruvchi talabiga mos emas.	"Soft skills" va zamonaviy texnologik bilimlarning yetishmasligi; "diplomli ishsizlar".	O'quv dasturlarini bozor talablariga moslashtirish, amaliy ko'nikmalarga urg'u berish.
3	Tadbirkorlik va o'zini o'zi band qilish	Imtiyozli kreditlar bor, lekin ko'plab loyihalar 1-2 yil ichida to'xtamoqda.	Moliyaviy savodxonlik pastligi; bozor konyunkturasini tushunmaslik.	"Yoshlar daftari" mexanizmlarini barqaror daromad manbaiga aylantirish; biznes-inkubatorlarni kengaytirish.
4	Raqamli iqtisodiyot va IT	IT-park va masofaviy mehnat (frilanserlik) — asosiy o'sish nuqtasi.	"Bir million dasturchi" loyihasi; xalqaro mehnat bozoriga chiqish imkoniyati.	Hududlarda IT infratuzilmasini rivojlantirish orqali ishsizlikni kamaytirish (asosiy drayver).

1-jadval. O'zbekistonda yoshlar bandligi va mehnat bozori tahlili

O'zbekistondagi yoshlar bandligi masalasini tahlil qiladigan bo'lsak, bugungi kunda bir nechta muhim jihatlari ko'zga tashlanadi. Avvalo, statistik ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki, mamlakatimizdagi yoshlar ishsizligi umumiy ishsizlik darajasiga nisbatan o'rtacha 1,5-2 barobar yuqori bo'lib qolmoqda, bu esa mehnat bozoridagi demografik yuklamaning juda kattaligidan dalolat beradi.

Shu bilan birga, oliy yoki o'rta-maxsus ma'lumotga ega yoshlarning qariyb 40 foizi ish beruvchilar talabiga javob bermaydi, ya'ni ularda zamonaviy texnologik bilimlar va muloqot qilish kabi "soft skills" ko'nikmalari yetishmaydi. Tadbirkorlik sohasida ham vaziyat bir xil emas: garchi imtiyozli kreditlar yordamida ko'plab loyihalar boshlanayotgan bo'lsa-da, moliyaviy savodxonlik yetishmasligi sababli ko'p yoshlar o'z biznesini 1-2 yil ichida to'xtatishga majbur bo'lmoqda.

Biroq, raqamli iqtisodiyot va IT sohasi bu muammolarni hal qilishda eng katta imkoniyat sifatida namoyon bo'lmoqda. "Bir million dasturchi" loyihasi va IT-parklar orqali bilim olgan yoshlar nafaqat mahalliy, balki xalqaro mehnat bozorida ham o'z o'rnini topib, hududlardagi ishsizlik darajasini kamaytirishga xizmat qilmoqda.

XULOSA

O'zbekistonda yoshlar bandligi muammosini tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, mamlakatdagi demografik o'sish sur'ati iqtisodiy islohotlar bilan hamohang ravishda yangicha yondashuvlarni talab etmoqda. Tadqiqot davomida aniqlangan asosiy xulosa shundan iboratki, yoshlar ishsizligini kamaytirish faqatgina yangi ish o'rinlari sonini ko'paytirish bilan emas, balki kadrlar tayyorlash sifati va mehnat bozori talablari o'rtasidagi uzilishni (mismatch) bartaraf etish orqali amalga oshiriladi.

Xususan, yoshlarning zamonaviy ko'nikmalarga (IT, chet tillari va texnik bilimlar) ega bo'lishi ularning nafaqat mahalliy, balki xalqaro mehnat bozorida ham raqobatbardoshligini ta'minlamoqda. Tadbirkorlik sohasida esa yoshlarga faqat moliyaviy resurs ajratish yetarli emas, balki ularni biznesni yuritish va bozor strategiyalari bo'yicha mentorlik tizimi orqali qo'llab-quvvatlash zarur.

Yakuniy xulosa sifatida shuni ta'kidlash lozimki, O'zbekistonning "demografik dividend"idan samarali foydalanish uchun ta'lim tizimini ishlab chiqarish bilan uzviy bog'lash (dual ta'lim) va masofaviy bandlikning huquqiy asoslarini mustahkamlash davlat iqtisodiy siyosatining ustuvor yo'nalishi bo'lib qolishi lozim. Bu chora-tadbirlar nafaqat yoshlar bandligini ta'minlashga, balki mamlakat YaIMning barqaror o'sishiga ham xizmat qiladi.

References:

1. O'zbekiston Respublikasining Mehnat kodeksi.
2. "Yoshlarga oid davlat siyosati to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasining Qonuni.
3. "Aholi bandligi to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasining Qonuni.
4. "O'zbekiston – 2030" strategiyasi (O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni).
5. Abdurahmonov Q.X. — Mehnat iqtisodiyoti: Nazariya va amaliyot.
6. Zokirova N.M. — Inson kapitali va mehnat bozori rivojlanishi.
7. Holmo'minov Sh.R. — Qishloq mehnat bozori va samarali bandlikni ta'minlash yo'nalishlari.
8. Qudbiev Sh.D. — O'zbekistonda aholi bandligini ta'minlashning zamonaviy mexanizmlari.
9. Isadjanov A.A. — Raqamli iqtisodiyot sharoitida yoshlar bandligini oshirish masalalari.
10. Umarova G.Sh. — Yoshlar tadbirkorligini qo'llab-quvvatlash — bandlikni ta'minlashning muhim omili.
11. Becker G. — Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis.

12. 12. Jahon banki hisoboti — Uzbekistan: Youth, Skills, and the Labor Market.
13. 13. Xalqaro mehnat tashkiloti — World Employment and Social Outlook: Trends.
14. 14. Statistika agentligi to'plami — O'zbekistonning demografik holati va mehnat resurslari.